

ANTİK YAZARLARIN VE YAZITLARIN IŞIĞINDA ETRÜSK KADINININ TOPLUMDAKİ YERİ*

THE POSITION OF THE ETRUSCAN WOMAN IN SOCIETY IN THE LIGHT OF ANCIENT WRITERS AND INSCRIPTIONS

Işık ALBASAN *

* Doktora Öğrencisi Filolog ve Uzman Arkeolog. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı. Türkiye, E-Posta: camilla.9035@gmail.com.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8977-4613>

Geliş Tarihi: 08 Ekim 2020; Kabul Tarihi: 17 Aralık 2020
Received: 08 October 2020; Accepted: 17 December 2020

ÖZET

Etrüsk yazılı kaynakları ve görsel kaynakları bizlere Etrüsk kadınları ve Etrüsk toplumundaki kadın-erkek ilişkileri hakkında bilgi vermektedir ve bu konu hakkında yorum yapma imkânı tanımaktadır. Makalede özellikle yazılı kaynaklar üzerinden Etrüsk kadınının toplumdaki yeri, sosyal statüsü ele alınmıştır. Antik yazarların görsel kaynaklardaki banket sahnelerini referans alarak Etrüsk toplumundaki kadın-erkek ilişkilerine bakış açıları ve yazıtlarda Etrüsk kadınları ile ilgili geçen bilgiler incelenmiştir. Etrüsk araştırmacıları için özellikle yazılı kaynakların nasıl bir başlangıç noktası olduğuna, buradan hareketle Etrüsk kadının sosyal statüsü hakkında araştırmacıların yaptıkları yorumların bize nasıl yeni bir bakış açısı kazandırdığına değinilmiştir. Sonuç olarak çok kültürlü bir yapısı olan Etrüsklerin kendine özgü yanlarını korudukları vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yazıtlar, antik yazarlar, Etrüsk kadını, sosyal statü.

ABSTRACT

Etruscan written and visual resources provide us with information about Etruscan women and male - female relationships in Etruscan society and provide the opportunity to comment on this topic. In this article, the position of Etruscan women in society and her social status are discussed especially through written sources. The ancient authors' perspectives on the relationship between men and women in Etruscan society and information about Etruscan women in the inscriptions are examined. It is mentioned how the written sources are a starting point for Etruscan researchers and how the researchers comments on the social status of Etruscan women give us a new perspective. As a result, it is emphasized that Etruscan, who have a multicultural structure, preserve their unique side.

Key Words: Inscriptions, ancient authors, Etruscan woman, social status.

*Bu makale, Prof. Dr. Christine Annette Bruns Özgün danışmanlığında yürütmekte olduğum "Etrüsk Lahitlerinde ve Duvar Resimlerinde Kadın İkonografisi" başlıklı doktora tezime temel alınarak oluşturulmuştur.

1. GİRİŞ

M.Ö. 9. yüzyıl ile M.Ö. 1. yüzyıl arasında İtalya'nın Arno ile Tiber Nehirleri arasındaki Toskana, Lazio'nun kuzeyi, Umbria'nın batı kısımlarını içine alan bölgelerde yaşamış olan ve yaşadıkları bölgeye Etruria adı verilen Etrüskler, gerek çok kültürlü toplum yapıları gerekse kökenleri, kendilerine ait yazıları ile birçok araştırmacının dikkatini çekmiştir. (Bandinelli, 1982: 65)

Özellikle 1980'li yılların ortalarından itibaren Etrüskler üzerine çalışmış veya çalışan araştırmacıların dikkati İtalya'da yeni yeni filizlenen cinsiyet arkeolojisine yönelmiş ve bunun bir neticesi olarak da araştırmacılar kadın-erkek rolleri üzerinden Etrüsk kadınları konusunu ele almışlardır. (D'Agostino, 1993: 15-19). Bu bağlamda yiyip içme, sohbet etme, eğlenme amacı taşıyan banket-şölen sahnelerini ve Etrüsk kadınlarının betimlendiği eserleri görüp bunlar hakkında yazmış antik yazarları, Etrüsk kadınları ile ilgili bilgilerin yer aldığı yazıtları ve Etrüsk lahitlerini, duvar resimlerini, kabartmalarını, aynalarını, vazolarını kısacası görsel kaynaklarını ele almış olan araştırmacılar Etrüsk kadınlarının toplum içindeki yerleri ve sosyal pozisyonları hakkında yorumlarda bulunmuşlardır. (Rallo, 1989: 29-45)

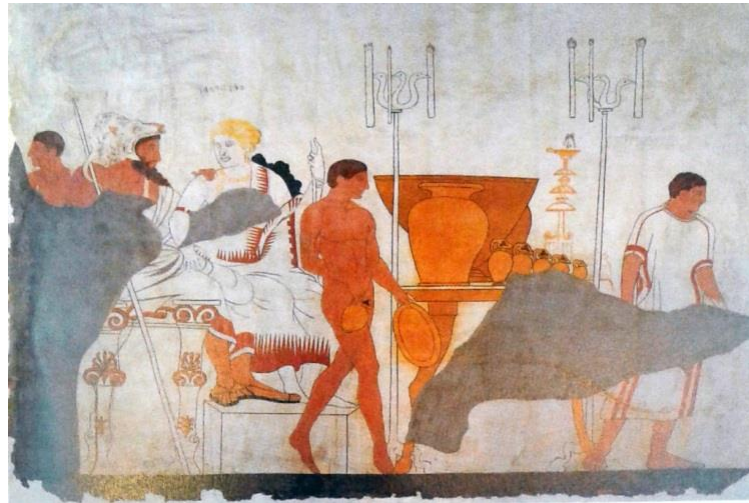
Özellikle yazılı kaynaklar yani antik yazarların ve yazıtların Etrüsk kadını hakkında verdikleri bilgiler konunun temel noktası olmuş, bu bilgilerden hareketle görsel kaynaklar araştırılmış, incelenmiş ve Etrüsk kadınının sosyal pozisyonu, kadın-erkek ilişkileri, kadının toplum içindeki yeri, hakları gibi konular mercek altına alınmıştır. (Di Poce, 2007a: 1-39) (Torelli, 2005: 32-35)

2. ANTİK YAZARLAR VE ETRÜSK KADINI

Gerek Yunan gerek Romalı yazarlar, Etrüsk toplumsal yaşamıyla ilgili bilgiler vermiştir. Bu yazarlardan kimileri Etrüsk eserlerini görüp onlardan yola çıkarak bazı noktaları bizlere aktarmışken; kimi yazarlar da sözlü gelenekler, kulaktan kulağa ya da etkilenmeyle doğan bir bakış açısıyla Etrüskleri eserlerinde ele almıştır. (Di Poce, 2007b: 1-21)

Kronolojik olarak söylersek M.Ö. 4. yüzyıl Yunan antik yazar ve tarihçilerinden Theopompus bu konuda en başta gelen isimlerdendir. Theopompus (1939) notlarında Etrüsk toplumsal yapısının eşitlikçi olduğunu, matriarkal düzenin görüldüğünü, Etrüsk kadınlarının erkekler ile beraber spor yapıp onlarla beraber bankete, şölene katıldığını, halka açık alanlarda özgür olduklarını ve bir konuda karar verirken erkek kadar kadının da söz hakkı olduğunu, ortak karar alıp, bu konuda yan yana olduklarını ifade etmiştir.

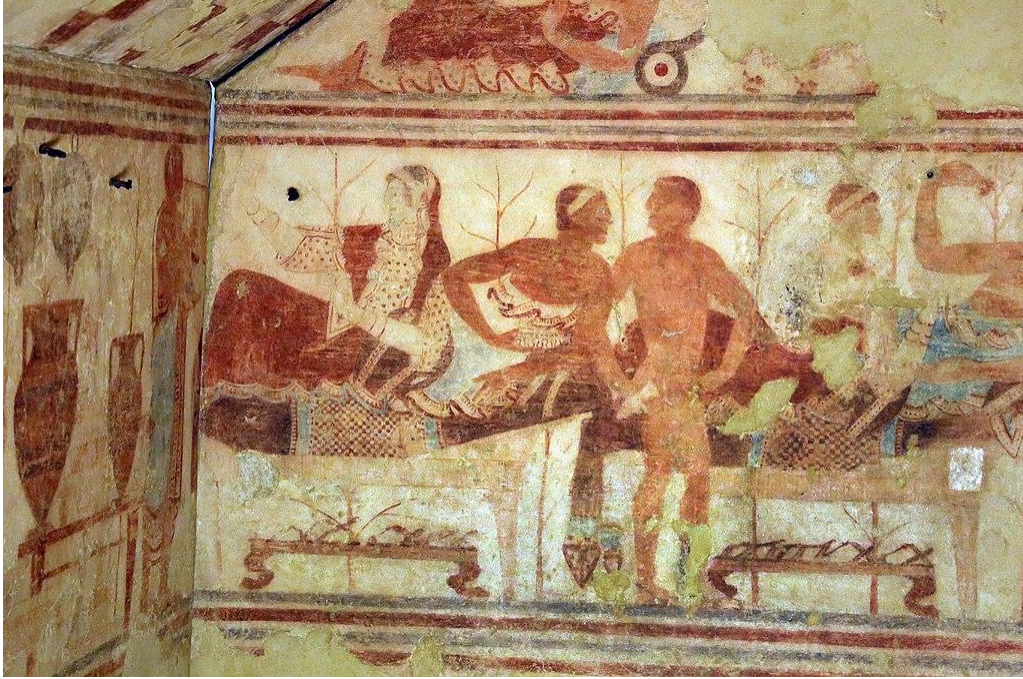
Şekil 1. Orvieto'da Bulunan Golini Mezarı'ndan Bir Sahne. (M.Ö. 4.Yüzyıl Sonu)

Kaynak: (Bonfante, 1973: 249)

Yine M.Ö. 4. yüzyılın bir diğer önemli yazarı Aristoteles (1989) Etrüsk kadınlarına eserinde değinmiş ve Aristoteles (1989) Etrüsk erkeklerinin banketlerde karılarıyla beraber olduklarını, karı kocanın bir klinede beraber uzandıklarını, müziğe, yemeye, içmeye beraber iştirak ettiklerinin altını çizmektedir.

Şekil 2. Tarquinia'da Bulunan Gemi Mezarı'ndan Banket Sahnesi (M.Ö. 450)

Kaynak: (Steingraber, 2006: 154)

M.Ö. 3. yüzyılda yaşamış Romalı yazarlardan Titus Marcius Plautus (1903) ise eserlerinden birinde eşiyile hemen her ortama katılan Etrüsk kadınının çok şık ve zengin giyindiğini ve en az erkek kadar ona da çok büyük bir özenle hizmet edildiğini vurgulamıştır.

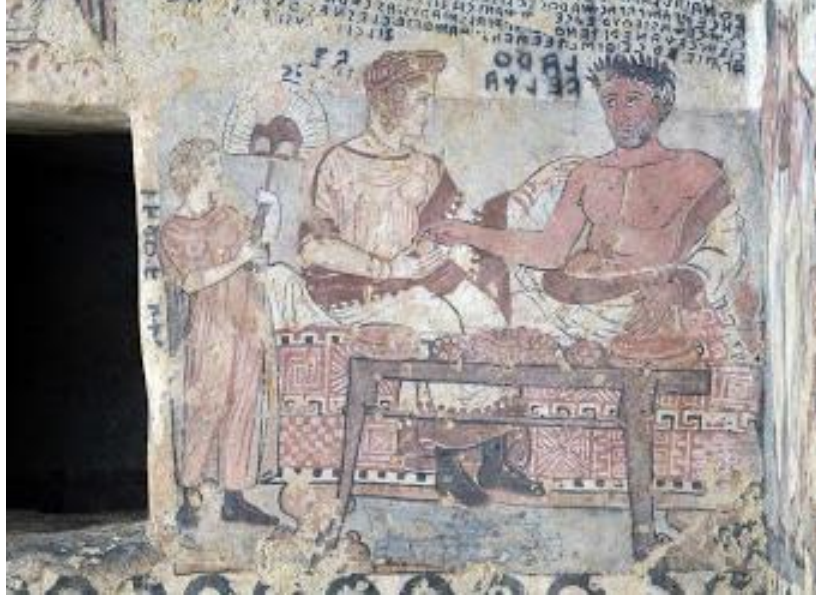
Şekil 3. Tarquinia'dan Kalkanlar Mezarı'ndan Banket Sahnesi (M.Ö. 350-300)

Kaynak:(Rizzo, 1989: 57)

M.Ö. 1. yüzyıl Romalı yazarlarından Horatius'ta (2004) diğer yazarlara benzer ifadeleri eserlerinde kullanmış ve Etrüsk kadını, erkeğini ve çocuğunu özgür olarak tanımlamış, kadının erkekle beraber birçok sanat eserinde yan yana eşit olarak tasvir edildiğinin altını çizmiştir.

Şekil 3. Cerveteri'de Ele Geçmiş Eşler Lahdi (M.Ö. 520)

Kaynak: (Cummings, 2004: 32)

Aynı yüzyılda yaşamış Titus Livius'ta (1974) Horatius ile benzer cümleleri ve ifadeleri kullanmış, Etrüsk kadın ve erkeğinin günlük hayatın birçok alanında beraber olduğunu ifade etmiştir. Etrüsk toplumsal yaşamı ile ilgili olarak son bilgileri ise M.S. 2. yüzyılın önemli yazarlarından Cassius Dio'nun (1914) "Libri Secunda" adlı eserinden edinmek mümkündür. Eserinde Cassius Dio (1914) yabancı bir erkek ile evlense de bir Etrüsk kadını olan Tanaquil'in nasıl kocasına ve çocuğuna kendi Etrüsk olduğu için sosyal haklar sağladığını hatta azmi ve iradesiyle kocasının kral olmasına yardımcı olduğunu anlatarak Etrüsk toplumu ve kadının sosyal rolü, pozisyonu hakkında fikir sahibi olmamıza yardımcı olmuştur.

3. YAZITLAR VE ETRÜSK KADINI

Etrüsk toplumu ve bu toplum içinde kadının sosyal pozisyonu, rolü ile ilgili antik yazarların yazdıkları dışında ele geçen yazıtlar da bilgi vermektedir. (D'Aversa, 1985: 48-63).

Corpus Inscriptiorum Etruscorum, Corpus Inscriptiorum Italicarum ve Testimonia Linguae Etruscae adlı Etrüsk ve İtalya'daki italik toplulukların tüm yazıtlarını içeren bu üç kaynakta Etrüsk kadınları ile ilgili bazı ilginç noktalar vardır (D'Aversa, 1985: 48-63).

Araştırmacılar bu yazıtlarda Etrüsk kadınlarının isimlerinin anne, eş ve çalışan, özgür kadınlar olarak geçmelerinin toplum içindeki sosyal roller, kadının sosyal aktifliği ve statüsü üzerinde yorum yapma ya da fikir yürütme imkanı verdiğinin altını çizmektedirler. (D'Aversa, 1985: 48-63)

Bu yazıtlara örnek vermek gerekirse; önemli bir Etrüsk kenti olan Tarquinia'daki bir mezarda ele geçen yazıtta "Velvur Larisan clan Culclnial oan Xvilus lupu avils XXV" (Laris ve Tanaquilla Culcni'nin oğulları Velthur 25 yaşında öldü) ifadesi geçmektedir (Barth, 1921: 426). Araştırmacılar bu ifadeden yola çıkarak Etrüsk kadınının anne olarak çocuk üzerinde baba kadar, baba ile benzer haklara sahip olduğuna dair bir işaret sayılabileceğini söylemektedir. (Di Capua, 1987: 59)

Bir başka Etrüsk kenti olan Vulci'de bulunan bir mezardaki yazıtta ise “Velia Visnai puia Arnval Tutes amce” (Velia Visnai, Arnth Tute'nin eşidir) ifadesi ile bir birey olarak, eş olarak ismi vurgulanan bir kadına rastlamaktayız. (Pallottino, 1968: 326)

Son olarak Tarquinia'daki bir duvar yazısında yer alan “Semni Ramva puia Spitus Larval amce” (Yargıç Ramtha, Larth Spitus'un eşidir) ifadesinden (Pallottino, 1968: 929) yola çıkarak D'Aversa (1985) ve Di Capua (1987) gibi araştırmacılar Ramtha adlı bir Etrüsk kadınının yargıçlık mertebesinde olduğunu, bir kadın olarak bu durumun çalışan, özgür bir birey olabileceğini ve erkekle benzer mevkilerde yer alabileceğine işaret ettiğini, böyle bir yorumu gidilebileceğini ifade etmektedirler.

4. SONUÇ

Etrüsklere, Etrüsk toplumuna olan ilgi 1980'li yılların ortalarında farklı bir yöne doğru evrildi. Artık Etrüsk toplumundaki kadın-erkek ilişkileri, kadının sosyal statüsü, toplumdaki varlığının erkeğe göre nerede olduğu gibi sorular araştırmacıların dikkatini çekmeye başladı. Bu noktada Etrüsk araştırmacılarına itici güç olan, başlangıç noktası olan yüzyıllar öncesinde Etrüsk eserlerini görüp bunları yaşadıkları toplumların şekillendirdiği bakış açılarıyla tanımlayan ve kaleme alan antik yazarların Etrüsk toplumu ve kadınları hakkındaki yazılar ve Etrüsk antik kentlerinde ele geçen yazıtlardır.

Antik yazarların notları ve yazıtlardaki bilgilerden yola çıkan, ilham alan araştırmacılar Etrüsk görsel kaynaklarından, sanat eserlerinden destek alarak Etrüsk kadınının toplumdaki sosyal statüsünü yorumlama yoluna gidip Etrüsk kadınının bireysel, özgür olabileceğine, erkekle eşit haklara sahip olabileceğine ve sosyal hayatta oldukça aktif bir rol üstlendiğine dair ifadeler kullanmışlardır.

Bu bağlamda gerek yazılı kaynaklar dediğimiz antik yazarların eserleri ve yazıtlar, gerek görsel kaynaklar olarak ifade ettiğimiz Etrüsk sanat eserleri ve araştırmacıların özellikle mihenk taşı, başlangıç noktası olarak aldıkları antik yazarlar ve yazıtlardan yola çıkarak görsel eserlere de mercek tutup yaptıkları yorumlar bizlere Etrüsk toplumundaki kadınlara bakma, onları değerlendirme, yorumlama açısından yeni bir bakış açısı kazandırmıştır.

Tabi ki hemen her kültür de olduğu gibi keskin genellemeler ya da ifadeler kullanmak doğru değildir. Çünkü her toplum belli oranda da olsa birbiriyle etkileşim içinde olmuştur. Bu da onların toplumsal yapılarının şekillenmesine ve toplumsal yapının görsel bir ürünü, dışa vurumu olan sanat eserlerine ve edebiyata yansımaya neden olmuştur. Bu noktada Etrüskler de tıpkı birçok toplumda olduğu gibi kendinden önceki antik toplumlardan etkilenmiş; kendi zamanında yaşamış çağdaşı toplumlar ile kültürel etkileşim içinde olmuş; gelecek toplumlara bazı noktalarda öncü olmuş ve tüm bu kültürel mozaik içinde kendine özgülüğünü de ko-
rumuştur.

KAYNAKÇA

- ARISTOTELES, 1989, *Athenaion Constitution*, Loeb Classical Library, Cambridge.
- BANDINELLI, R.B., 1982, *L'Arte Etrusca*, Edinuardi, Roma.
- BARTH, J.A., 1921, *Corpus Inscriptiorum Etruscorum*, Cambridge University Press, Cambridge.
- BONFANTE, L., 1973, "Etruscan Women: A Question of Interpretation", *Archaeology*, 26/4, 242-249.
- CASSIUS, D., 1914, *Dio's Roman History II*, Loeb Classical History, Cambridge.
- CUMMINGS, L., 2004, "The Portrayal of Death and the Afterlife in Etruscan Sarcophagi", *Art History*, 24, 31-33.
- D'AGOSTINO, B., 1993, "La Donna in Etruria", *Maschile/Femminile, Genere e Ruoli nelle Culture Antiche*, Edinuardi, Roma.
- D'AVERSA, A., 1985, *La Donna Etrusca*, Paideia Editrice, Roma.
- DI CAPUA, G., 1987, *La Donna Etrusca*, Scipioni, Roma.
- DI POCE, R., 2007a, "L'Immagine della Donna in Etruria", *Torino University Papers*, 17, 1-39.
- DI POCE, R., 2007b, "Le Donne in Etruria tra Orientalizzante ed Arcaismo", *Torino University Papers*, 7, 1-21.
- HORATIUS, Q., 2004, *Odes and Epodes*, Loeb Classical Library, Cambridge.
- LIVIUS, T., 1974, *History of Rome I-V*, Oxford Classical Texts, Oxford.
- PALLOTTINO, M., 1968, *Testimonia Linguae Etruscae*, Istituto di Musei Florentini, Firenze.
- PLAUTUS, T.M., 1903, *Comoediae*, Oxford Scholarly Editions, Oxford.
- RALLO, A., 1989, *Le Donne in Etruria*, L'Erma di Bretschneider, Roma.
- RIZZO, M., 1989, *Pittura Etrusca*, Leonardo Arte, Roma.
- STEINGRABER, S., 2006, *Abundance of Life Etruscan Wall Painting*, S.Paul Getty Museum Press, Los Angeles.
- TORELLI, M., 2005, *Storia degli Etruschi*, Editori Latenza, Roma.
- THEOPOMPUS, C., 1939, *Testimonia and Fragments*, Loeb Classical Library, Cambridge.